

Εισήγηση στο 7^ο Συνέδριο της ΠΟΣΔΕΠ

Χρήστος Κουρουγιώτης
Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ηράκλειο

Η σημαντικότερη αλλαγή στην ανώτατη εκπαίδευση τα τελευταία 20 χρόνια είναι η μεγάλη αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που συμμετέχει σε αυτήν. Η συμμετοχή του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού σε υψηλού επιπέδου μεταλυκειακή εκπαίδευση είναι επιθυμητή για κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους, αλλά στις συνθήκες της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας φαίνεται να είναι και οικονομικά επιβλημένη.

Αυτή η αλλαγή, η μαζικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης, θέτει σοβαρά ερωτήματα για τους γενικούς στόχους και τις πιο συγκεκριμένες επιδιώξεις της, τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται και χρηματοδοτείται, τις διαδικασίες και τους τρόπους πρόσβασης σε αυτήν, τις σχέσεις της με την κοινωνία, το κράτος και την οικονομία.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, το ευρωπαϊκό δημόσιο ακαδημαϊκό Πανεπιστήμιο, αποτέλεσμα μίας συνεχούς εξέλιξης εννεακοσίων ετών, καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα: την τεχνολογική εξέλιξη και το νέο ρόλο της γνώσης στην παραγωγή, την παγκοσμιοποίηση και τη ανάδειξη νέων διεθνών κέντρων, και την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Τμήματα και Προγράμματα Σπουδών

Στόχος των Πανεπιστημίων, που τα διακρίνει από άλλα ιδρύματα μεταλυκειακής εκπαίδευσης, είναι η σύνδεση της έρευνας με τη διδασκαλία. Αυτή επιβάλει την οργάνωση του Πανεπιστημίου με ακαδημαϊκά κριτήρια, όπου κάθε Τμήμα αντιστοιχεί σε ένα αυτοτελές επιστημονικό αντικείμενο. Η εξέλιξη της επιστήμης είναι αυτή που καθορίζει τα επιστημονικά αντικείμενα.

Στο παρελθόν, η διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών αντανάκλασε την οργάνωση του Πανεπιστημίου, με ένα πρόγραμμα σπουδών σε κάθε αυτοτελές επιστημονικό αντικείμενο. Όμως η αποκλειστική αντιστοιχία προγραμμάτων σπουδών με ακαδημαϊκά Τμήματα, δεν ανταποκρίνεται στις συνθήκες του μαζικού Πανεπιστημίου. Μία μειονότητα των φοιτητών και των φοιτητριών ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα σπουδών που εμβαθύνει σε ένα επιστημονικό αντικείμενο. Ένας άλλος αριθμός στοχεύει στην απόκτηση μίας επιστημονικής επαγγελματικής ειδικότητας. Μία τρίτη κατηγορία, η οποία γίνεται πολυπληθέστερη όσο μαζικοποιείται το Πανεπιστήμιο, αποβλέπει στην απόκτηση υψηλού επιπέδου γνώσεων σε μία ευρύτερη επιστημονική περιοχή, παράλληλα με τη γενικότερη μόρφωση και την ανάπτυξη κριτικού πνεύματος. Κατά συνέπεια, παράλληλα με την λειτουργία προγραμμάτων σπουδών που εμβαθύνουν στο αντικείμενο ενός ακαδημαϊκού Τμήματος, ή οδηγούν στην απόκτηση της ειδικότητας μίας επιστημονικής επαγγελματικής σχολής, πρέπει να λειτουργούν προγράμματα σπουδών, με ευθύνη ενός ή περισσότερων Τμημάτων, τα οποία θα καλύπτουν ευρύτερο αντικείμενο.

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχουν ιδρυθεί πολλά Τμήματα με πολιτικά ή ακόμη και προσωπικά κριτήρια, κυρίως μέσω των χρηματοδοτήσεων του ΕΠΕΑΕΚ. Οι αναγκαίες προσαρμογές μετά το τέλος του Γ' ΚΠΣ, προσφέρουν την ευκαιρία αναδιοργάνωσης με ακαδημαϊκά κριτήρια.

Αξιολόγηση

Για να μπορέσει το δημόσιο Πανεπιστήμιο να διατηρήσει το χαρακτήρα, το κύρος και την ποιότητά του, είναι απαραίτητο να απαιτήσει τη δημιουργία θεσμών αυτοελέγχου και αξιολόγησης. Σε αυτό το πλαίσιο τίθεται η συζήτηση για την αξιολόγηση. Καλούμαστε να διατυπώσουμε συγκεκριμένες προτάσεις για τη θεσμοθέτηση ενός Εθνικού Συστήματος Αξιολόγησης Ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης, που θα έχει στόχο να διαφυλάσσει την ανώτατη εκπαίδευση ως κοινωνικό αγαθό, να διαπιστώνει την ποιότητά της και να συμβάλλει στη συνεχή βελτίωση και ανάπτυξή της.

Η αξιολόγηση πρέπει να έχει χαρακτήρα *υποστηρικτικό* για τα Πανεπιστήμια και *συμβουλευτικό* για την Πολιτεία. Δεν πρέπει να περιορίζεται στην αξιολόγηση Ιδρυμάτων, αλλά να αναφέρεται γενικότερα στο σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης, στις υποδομές και τους πόρους, καθώς και στην εκάστοτε κυβερνητική πολιτική.

Ο φορέας που θα εποπτεύει τις διαδικασίες αξιολόγησης πρέπει να λειτουργεί ως ανεξάρτητη αρχή, που θα λογοδοτεί απ'ευθείας στη Βουλή. Ενδεικτικά, ο Πρόεδρος του φορέα μπορεί να επιλέγεται από την αρμόδια επιτροπή της Βουλής, από πίνακα ονομάτων που θα έχουν προταθεί από τις Συγκλήτους των Πανεπιστημίων.

Δια Βίου Εκπαίδευση, κινητικότητα

Στη σύγχρονη τεχνολογική οικονομία η στενά επαγγελματική εκπαίδευση έχει ημερομηνία λήξεως. Τόσο στις επαγγελματικές όσο και στις επιστημονικές σπουδές, η έμφαση πρέπει να μετατοπισθεί, από την παροχή συγκεκριμένων γνώσεων και τεχνικών, στην ανάπτυξη ικανοτήτων, την εξάσκηση δεξιοτήτων και τη συγκρότηση νοοτροπίας που θα επιτρέπει στην πτυχιούχο να παρακολουθεί την εξέλιξη του επαγγελματικού κλάδου ή της επιστήμης την οποία μελετά.

Η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης επιβάλλει τη διαφοροποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης, με πολλαπλά σημεία εισόδου και εξόδου από το σύστημα, που θα επιτρέπουν σε κάθε άτομο, σε οποιαδήποτε φάση της ζωής μπορεί και θέλει, να επανέρχεται στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ενώ τα παραδοσιακά προγράμματα σπουδών μετά το τέλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, θα παραμείνουν το κεντρικό μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας, άλλες διαδρομές μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα θα καλύψουν τις νέες απαιτήσεις. Ταυτόχρονα, τα προγράμματα κινητικότητας έρχονται να προσδώσουν μία σημαντική πολιτιστική εμπειρία σε μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού.

Θεωρούμε απαραίτητο τα Πανεπιστήμια να είναι οι φορείς υπεύθυνοι για την υψηλού επιπέδου επιστημονική επιμόρφωση και δια βίου εκπαίδευση. Τα σχετικά προγράμματα πρέπει να καταρτίζονται και να λειτουργούν με ευθύνη των αντίστοιχων ακαδημαϊκών Τμημάτων. Όμως αυτό είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, αδύνατο να πραγματοποιηθεί με το υπάρχον δυναμικό και τις ελλειπείς

υποδομές. Τα προτεινόμενα Ινστιτούτα δια Βίου Εκπαίδευσης πρέπει να έχουν επαρκή και σταθερή χρηματοδότηση, μέσα από τον τακτικό προϋπολογισμό και τις δημόσιες επενδύσεις των Πανεπιστημίων, και ανεξάρτητη διοικητική υποστήριξη. Η διδασκαλία σε αυτά πρέπει να γίνεται από το διδακτικό προσωπικό των αρμοδίων Τμημάτων, μέσα στο πλαίσιο των κανονικών διδακτικών υποχρεώσεων. Για το σκοπό αυτό επιβάλλεται η σημαντική αύξηση του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των Πανεπιστημίων.

Διδάσκοντες Π.Δ.407/80

Αντιθέτως, το τελευταίο διάστημα είδαμε τη σημαντική μείωση των διδασκόντων του Π.Δ.407/80 και καθυστερήσεις στην προκήρυξη προγραμματισμένων θέσεων ΔΕΠ. Πρέπει να σταματήσουν οι απαράδεκτες συνθήκες εκμετάλλευσης των διδασκόντων του Π.Δ. 407/80 (καθυστερήσεις στην πληρωμή, τεμαχισμός των θέσεων, κλπ.). Οι θέσεις που καλύπτουν πάγιες διδακτικές ανάγκες των Τμημάτων πρέπει να μετατραπούν σε οργανικές θέσεις ΔΕΠ με ανοικτή προκήρυξη. Ο θεσμός των διδασκόντων του Π.Δ. 407/80 μπορεί να εξελιχθεί και να αφορά σε θέσεις επισκεπτών διδασκόντων, για νέους επιστήμονες που βρίσκονται στην αρχή της ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας τους, αλλά και επιστήμονες αναγνωρισμένου κύρους (έλληνες και μη).

Η διαδικασία της Bologna

Η διακήρυξη της Bologna εκφράζει τη θέληση των κυβερνήσεων των χωρών οι οποίες συμμετέχουν, να συνεργαστούν στην προσπάθεια συγκρότησης ενός χώρου ανώτατης εκπαίδευσης, αρκετά ομογενούς ώστε να διευκολύνει την κινητικότητα στο εσωτερικό του και να προβάλλει αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά στον υπόλοιπο κόσμο. Η διαδικασία που ακολούθησε τη διακήρυξη της Bologna, με τη σταδιακή ενεργοποίηση των φορέων των ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων και την εισαγωγή κοινωνικών χαρακτηριστικών, αποτελεί μία προσπάθεια των Πανεπιστημίων της Ευρώπης, να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης και το διαφαινόμενο κίνδυνο της ανεξέλεγκτης εμπορευματοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης. Οι συγκεκριμένες μορφές που παίρνει αυτή η προσπάθεια εξαρτάται από τους πολιτικούς συσχετισμούς σε κάθε χώρα και στην Ευρώπη συνολικά.

Είναι απαραίτητη η δραστήρια συμμετοχή των φορέων των διδασκόντων και ερευνητών, οι οποίοι θα συνεισφέρουν στον υπό διαμόρφωση ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο τα δικά τους οράματα. Εάν αποφύγουμε την πρόκληση, και προσπαθήσουμε απλώς να υπερασπιστούμε κεκτημένα και μοντέλα παλαιότερων εποχών, αφήνουμε τη δημόσια ανώτατη εκπαίδευση κάθε ευρωπαϊκού κράτους, να αντιμετωπίσει την υπερατλαντική πίεση της εμπορευματοποίησης μόνη της. Πιθανότερο αποτέλεσμα θα είναι η περιθωριοποίηση και η συρρίκνωση της δημόσιας ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης.

Ιανουάριος 2005